

Kozmács István

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Fogalmak:
 - egykor
 - most
 - nyelvrokonság
 - nyelvrokonság egykor
 - nyelvrokonság most
 - ősnyelv/alapnyelv, őshaza

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

■ Egykor: két szakasz

■ Összehasonlító nyelvtudomány előtt

(19. századig)

- egy paradigma: ősnyelv/tökéletes nyelv keresése
- ősnyelvet úgy találom meg, hogy megkeresem azt a nyelvet, amelyik legjobban megőrizte az ősnyelv sajátosságait

■ Összehasonlító nyelvtudomány után

(19. század-)

- kétparadigmás korszak (1875-ig)
 - ősnyelvkeresés, bel- és külhasonlítás
 - összehasonlító nyelvészet
- egy paradigmás korszak (1875 után)
 - összehasonlító nyelvészet

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

■ Most

■ Három szakasz

■ 19. század második fele-1950

- összehasonlító történeti nyelvészet

■ 1950-1990

- összehasonlító történeti nyelvészet
- modern nyelvleírások és hatásuk

■ 1990-

- összehasonlító történeti nyelvészet
- modern nyelvleírások és hatásuk
- ősnyelv keresése (nem tudományos elmélet)

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

■ Nyelvrokonság

■ egykor:

- nincs definiálva, mert nem rokonságot, affinitást (= vonzódás; megfelelés) keresnek (és ekkor: similitudo ‘hasonlóság’ = cognatio ‘rokonság, leszármazás’)
- nyelvek hasonlósága alapján
 - hasonlóság: ami hasonlít
 - finn *vesi* és magyar *víz*: hasonlít, jó
 - finn *kota* és magyar *ház*: nem hasonlít, nem jó
 - pedig: *vesi* szótöve *vete-* vö. most ezzel *kota*
 - török *kök* és magyar *kék*: hasonlít, jó
 - a pártatlan megfigyelők a magyart a mai finnugor nyelvekkel sorolták egy csoportba.
 - vö. Strahlenberg 1730

Das
Nord- und Ostliche Theil

von

Europa und Asia,

In so weit solches

Das ganze Russische Reich mit Siberien
und der grossen Tatarey in sich begreiffet,

In einer

Historisch-Geographischen Beschreibung
der alten und neuern Zeiten, und vielen andern unbekannt
Nachrichten vorgestellt,

Nebst einer noch niemahls ans Licht gegebenen

TABULA POLYGLOTTA

von zwey und dreyßigerley Arten Tatarischer Völcker Sprachen
und einem Kalmuckischen Vocabulario, . . .

Enderlich aber

Einer grossen richtigen Land-Charte von den
benannten Ländern und andern verschiedenen Kupfferstichen,
so die Asiatisch-Scythische Antiquität betreffen;

Key Belegenheit der Schwedischen Kriegs-Gefangenschafft in Russland, aus eigener
sorgfältigen Erkundigung, auf denen verstatteten weiten Reisen zusammen
gebracht und ausgefertiget:

von

Philipp Johann von Strahlenberg.

Stockholm, in Verlegung des AUTORIS, 1730.

Címlap

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

■ Nyelvrokonság

■ most:

- definiált
- nem a nyelvek hasonlósága alapján
- a pártatlan megfigyelők a magyart a mai finnugor nyelvekkel sorolják egy csoportba
 - vö. bármelyik nyelven megjelent bármelyik nyelvészeti kézikönyv

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Nyelvrokonság definíciója 1.
 - általában jelenti különböző nyelveknek szerkezetbeli hasonlóságát; pl.
 - az indogermán s a sémi nyelvek rokonok annyiban, hogy a szótő belső változásával fejezhetik ki, amit pl. a magyar s a japáni nyelv csak hátuljáruló ragokkal jelöl meg
 - szorosabb értelemben nyelvrokonságon rendszerint nemcsak hasonlóságot, hanem közös eredetet is értünk.
 - (Pallas lexikona 1893-1896)

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Mindjárt az első tudós, aki a magyarral is s a finn nyelvvel is megismerkedett, **Fogel Márton**, hamburgi orvos, már **kétszáz évvel ezelőtt fölfödözte, hogy a magyar nyelv szókincse és szervezete rokon a finn és lapp nyelvével.** S már száz esztendejénél több, hogy a lapp nyelvre nézve Sajnovics, a többi finn-ugor nyelvre nézve Gyarmathi Sámuel e rokonságot meggyőzőleg bebizonyította. 1848 óta Hunfalvy Pál s kivált Budenz József és tanítványai a tudománynak teljes világosságát derítették a magyar nyelvrokonság kérdésére, s **ma azt mondhatjuk, hogy e tekintetben a kétségre sem oka, sem joga nincsen többé senkinek.**
 - Pallas lexikon (1893-1896)
- **Ez lexikonba való szöveg, a tudományos gondolkodás szerint a tudományos igazság változhat.**

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Nyelvrokonság definíciója 2.
 - Egymás rokonának tekintünk két vagy több nyelvet, ha az egyes nyelvek részrendszerei és a közös alapnyelv között folyamatosság mutatható ki.
 - Részrendszer: hangtan, alaktan, mondattan stb.
 - Folyamatosság: pl. az egyik nyelv hangtörténete visszafelé ugyanoda vezet, ahova egy másik nyelv hangtörténete

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Ősnyelv vs. alapnyelv
 - ősnnyelv: az emberiség ősi nyelve, úgy gondolták megtalálható
 - alapnyelv: a rokonnak tartott nyelvek közös őse, csak rekonstruálható
- Őshaza:
 - Az a terület, ahol az alapnyelvet használták
- Nyelvészeti őshazakutatás nem egyenlő a beszélők őshazájának keresésével

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

- Az eddigiekből következik, hogy **kortól és paradigmától függően más és más a viszony a finnugor nyelvrokonsághoz**
- Ami változott:
 - Az ősnyelvkutatás mint paradigma és módszer elvesztette tudományos értékét (nem a finnugor rokonság elképzelése az oka!)
 - Az összehasonlító nyelvészet módszerét használók számára a tudományos igazság módosult: a magyar nyelv nem a török, hanem a finnugor (uráli) nyelvek rokona
 - Családfamodell/más modellek/más elméletek (szivárvány; hullám; az alapnyelv nem volt, hanem lett stb.) keletkeztek, a családfamodell állandóan a vita keresztüzében, nb.: minden modell egyszerűsítés!

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

■ Ami nem változott:

- paradigmától függetlenül a nyelvészek tudták és tudják, hogy a nyelvrokonság nem egyenlő a néprokonsággal,
- s ebből következően: a nyelvészeti őshaza nem azonos a nyelvet szinkron szinten beszélő emberi közösség ősi településterületével,
- sosem vitatták, hogy az uráli alapnyelvnek, illetve a köztes alapnyelveknek vagy egyes uráli nyelveknek volt/van más alapnyelvekkel/köztes alapnyelvekkel/egyes nyelvekkel kapcsolatuk.
- A laikus közönség azonban ezt a különbségtételt nem tette és teszi meg.
- A tömegkommunikáció felelőtlensége.
- Az alternatív tudósok (= olyan kutatók, aki bármely tudományterületen akadémiai képzettséggel rendelkeznek) felelőssége: etikus magatartás = nem vonjuk kétségbe a másik fél tudományos tisztességét, csak a tudományos vita tárgyát érintő érvekkel folytatott vita, nem állítjuk téziseinket politikai célok szolgálatába. Ez érvényes történetileg is: hallomáson alapuló kétséges történeti állításokkal nem érvelünk kutatók tudományos nézeteivel szemben.

Finnugor nyelvrokonság – egykor és most

Egykor mindkét paradigma tudósai tudták:

- „Sem a nyelvrokonságból vérrokonságot, sem viszont vagy ellenkezőleg következtetni józan okoskodással nem lehet.”
 - Czuczor-Fogarasi szótár, Előszó, 23. oldal
- „A nyelvtudomány kérlelhetetlen adatai arra vallanak, hogy az u.n. ugor [= finnugor] népek olyan nyelveken beszélnek, melyek a magyar nyelvvel közeli rokonságban állanak; tehát **az ugor népek nekünk nyelvrokonaink [!]. Hogy vér szerint is rokonaink-e, az más kérdés [!].** Valószínűnek valószínű; de bizonyosra nem lehet fogni, mert vannak rá példák, hogy egy nép mással cserélte fel eredeti nyelvét, s így vér szerint más, nyelv szerint megint más népekkel áll rokonságban [!]. **Lehet tehát, hogy a párducos Árpáddal bevándorlott magyarok vér szerint egytől-egyig mind törökök voltak.**”
 - Szinnyei József, Budenz-album, 1884

A sajtó felelőtlensége: Munkácsi Bernát (1860-1937) Vámbéry-kritikájában írja, 1882:

Még mielőtt megjelent volna Vámbéry műve, már **hangzottak a dicsőítő frázisok és a vész hírei az eddigi nyelvtudományra**, mikor pedig elhagyta a sajtót, napi lapjaink hangja valóságos örömujjongás volt, **mintha a nemzet valami nyomasztó teher súlyától szabadult volna meg, s a megszabadító Vámbéry lett volna.**

Meggondolták-e azok az „irodalom-ismertető” urak, **mit cselekesznek akkor, midőn valamely tudományos kérdésben, kellő ismeret hiányában, csupán a „nekem így tetszik” elvéből indulva ki ítéletet alakítanak, s ezen meg nem okolt ítéletet, mint pozitív tudományos eredményt, mint kész igazságot hirdetik a jó részint csakis tőlük tanuló laikus közönségnek? Helyes-e a népszerűség hajhászása ott is, ahol tisztán tudományos üggyről van szó?**

Nem inkább egyezik-e a sajtó méltóságával és feladatával, hogy olyan tudományos igazságoknak is elősegítse és terjessze általános ismeretét, melyek esetleg egyesek hiúságával vagy elfogultságával ellentétben állanak?

Példa megkérdőjelezhető tudósi magatartásra (tudományos kérdés politikai célból), bizonyítatlan állítások tényként történő elfogadása, a nyelv- és vérrokonság összekeverésére

Az önkényuralom alatt a tudományos kutatás szervezetét központosították, ezért nyilvánvaló volt, hogy egyetlen hivatalos elmélet marad, a többit pedig visszaszorítják. Részben politikai okokból a finnugor eredetelmélet lett a hivatalos, általános lett az oktatása, hatalmas apparátust építettek ki hozzá, míg más elméletek kutatói amatőrök lettek és kényszerűen saját, csekély anyagból dolgoztak. Új szemléletet csak a keleti kutatóutak hoztak. A legjelentősebbek Vámbéry Ármin és Zichy Ödön útjai. Vámbéry kidolgozta a magyarság etnikai és nyelvi török eredetének hipotézisét. Ez versenyképesnek látszott a finnugor elmélettel, de az úgynevezett ugor-török háborúban a tudománypolitika elérte, hogy ezt az elméletet nyelvészeti szempontból ne vizsgálják tovább, azonban a magyarság és a török népek közti etnikai rokonságot a történeti adatok is alátámasztották. Zichy három expedícióján előfeltevés nélkül gyűjtötte minden szóba jöhető elmélethez az adatokat, ám az óriási anyag feldolgozása nem történt meg.

Fehér Bence, KRE BTK

<http://barikad.hu/node/44657>

Példa arra, hogy egyfajta rokonságot nyelvrokonságot
cáfolónak tart

Csak hogy a különböző tudományágak más-más irányban látják **eredetünket** kutathatónak. Legalábbis a szervezetiesleg elfogadott nyelvészet. **A hivatalosan elfogadott nyelvtörténet** kitart a finnugor eredet mellett, a néprajzkutatás régi eredményei azonban török irányba mutatnak, de a kommunizmus idején, hogy a primitív engelsi elképzeléseknek megfeleljen a „sámánizmusról”, ezt is „finnugrizálták”.

Példa arra, hogy elfogadott, tudományosan nem cáfolt elméletet dehonesztál, nem tudományos elméletet propagál (őszi belső fejlődés kutatása azonos módszerekkel, mint az egykori ősnyelv kutatók), nyelv- és vérrokonságot keveri

Nyelvészet: kutatandó a magyar nyelv **őszi belső fejlődése**, valamint a felvetődött mintegy kéttucatnyi lehetséges **rokonsági kapcsolat** közül a török-mongol, az iráni (szkíta-szarmata) és **esetleg a feltételezhető finnugor nyelvi kapcsolatai**, továbbá a magyarsághoz honfoglalásunk óta csatlakozott népek nyelvészeti hagyatéka.

Finnugorizmus

Példa arra, amikor nem tudós nem nyelvészeti írását a finnugor elmélet cáfolatának minősítik

- JÁMBOR MÁRK: HUN PIRAMISOK, AVAGY ÚJABB SZEG A FINNUGORIZMUS KOPORSÓJÁBA
- A Temetetlen Múlt sorozat keretében végre közreadhatjuk a több hónapja várt alapművet, melyet ifjú tehetségünk több éves kutatómunka után jegyez. A tanulmány egy rendkívül ősi szokást, a halmos temetkezést eleveníti fel. A mű segítségével megtudható, kik és miért használtak, pontosabban építettek ilyen egyedülálló, piramisformájú „hajlékot” a romló test és a halhatatlan lélek számára. Kiderül, hogy az „Eurázsiai-kontinens” mely népei voltak és vannak egymással kulturális kapcsolatban, rokonságban, hogy hazánkban, a Kárpát-medencében található a világ legtöbb halomsírja! Emellett az is megtudható, hogy a szkíták, etruszok, hunok, kelták, japánok és az ujgur rokonok, valamint számos magas kultúrájú civilizáció mellett a magyarság is temetkezett halomsírba. Rég elfeledett régészek élete elevenedik meg, de a magyarországi halmok múltja és jelene is, keletkezésük és elterjedésük története.
- http://szentkoronaradio.com/kultura/2009_11_11_hun-piramisok-avagy-ujabb-szeg-a-finnugorizmus-koporsojaba-konyvajanlok-mod

Az MTA a felelős

Példa arra, hogy a bírálók nem rendelkeznek sem szak-, sem valóságismerettel, nem tudják, mi az MTA szerepe tudományos ügyekben

- Tehát azt tudjuk, hogy **nem létezik semmiféle finn-ugor nyelvcsaládos kapcsolat.**
- Azt is tudjuk, hogy egyre többet van hangoztatva a dolog, mégis ezt tanítják az iskolákban, főiskolákon, egyetemeken, legalábbis hazánkban.
- Tehát utána nézünk annak, hogy mégis ki erőlteti ezt. **Így jutunk el a Magyar Tudományos Akadémiához.**
- Aki vizsgálni kezdi megalapításától kezdve mindmáig tartóan a Magyar Tudományos Akadémiának a magyar nyelvről (és a magyar történelemről) alkotott hivatalos véleményét, bizony nagyon meglepődik: **a magyar nyelvről és történelemről alkotott magyar tudományos vélemény a kiegyezés után lendült át teljesen az ellenkező oldalra: mégpedig a magyarokra megalázóvá.**
- Vajon mi volt a Magyar Tudományos Akadémiai hivatalos véleménye e nagy pálfordulása előtt?
 - <http://aaa-lap.mindenkilapja.hu/html/18174275/render/hazai-jelyzet>
- ALAPVETŐ PROBLÉMA: AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ MÓDSZER ELŐTT NEM A MAGYAR NYELV ROKONAIT KERESTÉK, **HASONLÓSÁGOKAT** KERESTEK A NYELVEK KÖZÖTT.

Sajnovics János, 1770: példa arra, hogy egykor mindenki egyformán dolgozott

A lapp és a magyar nyelv azonos Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse

- Sajnovics szerint:
- Hasonlóság: magyar *tíz*
finn *yxi-toizta*
 - Mert: *toiz* = *tíz*, *-ta* inkább svéd, mint finn
- Valójában: *yksitoista* 'egy a másodikból = 11'
 - *toinen: toise-, tois-* 'második, másik',
 - *-ta* a Partitivus ragja
- hasonlóság = ami hasonlít
 - Az eljárás: íráskép alapján, fonetikai ismeretek nélkül történik! (vö: Helszinki vagy Helzinki a helyes kiejtés?)

A következő dián megfigyelhető a nem szakember eljárása:

- Adatokat sorol fel forrás megadása nélkül.
- Állításokat tesz az adatok nyelvi kapcsolataira anélkül, hogy megadná a forrást.
- Nem indokolja, hogy miért utasítja el az iráni eredetet, illetve az indoklás (elhazudni volt az ok) nem tudományos érv, csak előítéletes feltételezés.
- Nem magyarázza meg, hogy miért zárja ki a vogul-magyar egyeztetés a sumér eredetet.
- A magyarázó részben olyan sumér nyelvi adatot említ, amit korábban nem ismertetett (MUUS).
- Összevetve a legalul forrással megadott adatsorral az elmondottakat, azt látjuk, hogy a szerző által tételezett sumér szónak nem az a jelentése, mint amiket ő megad, továbbá a sumér szó összetétel, és az összetételi tagok egyik eleme sem jelenti azt, amit ő megadott.

- Györffy György: „Maga a magyar név is ugor–iráni eredetű; a déli, lovas hagyományokat őrző ugor manysik neve egyeredetű az iráni manus 'ember' szóval, azzal, amelyik a németben Mensch alakot vett fel, és az oroszban muzs 'férfi'-t jelent.”

(A Szent István-kori társadalom helye Európában; in: Honismeret XXVIII, 2006/6)

- 1. A sumerban a MU, MUS, MIS, MES szavak azt jelentik, hogy ember, férfi, úr.
- 2. Ez kimutatható a finnben is MIES, MIS alakkal ugyanazzal a jelentéssel és a vogulban is orrhangú változatban: MANSI.
- 5. Megvan a németben is mint jövevényszó sumerből: MIES, MES, MENS-MENSCH. Szintén orrhangú változat vagyis a mansi nem a magyar szóval egyezik hanem a német MENS, MENSCH szóval.
- 3. Megvan a szláv nyelvekben is. Sumer MUUS vagy MIS- szláv MUZ, MOZ- férfi, ember, férj. Természetesen a szláv és a német nyelvekbe "magyar" közvetítéssel került. Ezt kellett letagadni a vogul- magyar egyeztetéssel. Üdv Sáfár István
- *mes, mès*: **young man; prince; son**; hackberry tree in the elm family (**me**, **'endowment'**, + **usu**, **'strength'**); Akkadian loanword - meesu I, 'hackberry tree'; cf., Orel & Stolbova #1766 *mi'es- 'tree') [MES archaic frequency: 32].

<http://www.sumerian.org/sumcvc.htm>

Mivel foglalkozik/nem foglalkozik a finnugor nyelvészet?

- **Igen:** egyes nyelvek kutatása
 - Nyelvkutatás eltérő keretekben:
 - szinkron nyelvleírás (változó nyelvészeti keretekben)
 - tipológiai kutatások
 - areális nyelvészeti kutatások
 - szociolingvisztikai kutatások
 - tudománytörténeti kutatások
 - Az előbbiek eredményének felhasználásával:
 - nyelvtörténeti kutatások
 - ismeretterjesztés
- **Nem:** nyelvcsaládok összevetése, mivel erre nincs jól alkalmazható módszer